

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Грицюка Ігоря Васильовича на дисертацію Шовкопляса Олександра Петровича на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертація Шовкопляса О. П. присвячена комплексному дослідженню здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування. Тематика дослідження є актуальною в умовах реформування кримінальної юстиції, трансформації функцій прокуратури та функціонування системи правосуддя в умовах воєнного стану.

У роботі обґрунтовано, що процесуальне керівництво є одним із ключових механізмів забезпечення законності під час досудового розслідування. Автор слушно пов'язує актуальність теми із розвитком кримінального процесуального законодавства, необхідністю узгодження національного права з міжнародними стандартами та потребою удосконалення взаємодії прокурора і органів досудового розслідування.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах воєнного стану, коли зростає навантаження на органи прокуратури та виникають нові процесуальні виклики.

Додатково слід зазначити, що дисертант демонструє належний рівень наукової аргументації, послідовності викладу матеріалу та вміння критично аналізувати доктринальні підходи й правозастосовну практику.

Отже, здійснення такого дослідження матиме важливе значення не лише для подальшого розвитку кримінальної процесуальної доктрини, але й сприятиме вдосконаленню законодавчого забезпечення здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування. У цьому контексті тема дисертації є своєчасною, науково обґрунтованою та має вагомое теоретичне і практичне значення.

Оцінка наукового рівня дисертації та публікацій здобувача. Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача свідчить про достатній

рівень теоретичної підготовки автора, послідовність наукового пошуку та логічність побудови дослідження. Структура роботи є цілісною та дозволила дисертанту комплексно дослідити заявлену проблематику. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Позитивним є використання значної емпіричної бази, яка включає офіційні статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора за 2019–2024 роки, результати анкетування 170 прокурорів у Київській, Черкаській, Житомирській областях, судову практику Верховного Суду та Європейського Суду з прав людини, що стосується предмета дослідження.

Заслужують на увагу також результати апробації положень дисертації, що знайшли відображення у трьох фахових статтях та трьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як: діалектичний метод, методи системного аналізу та системно-структурний, статистичний метод, формально-логічний метод, метод порівняльного правознавства, соціологічний метод, формально-юридичний метод, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування;

– законотворчій діяльності – під час підготовки змін до чинного

законодавства України з питань здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування;

– практичній діяльності – як рекомендації під час практичної діяльності та Ірпінського міського суду Київської області та Білоцерківського міськрайонного суду Київської області, а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації (Довідка Ірпінського міського суду Київської області від 03.06.2025 № 01-11-120-2025; Довідка Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 11.06.2025 № 5/3849/2025);

– освітньому процесі – для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Кримінальне процесуальне право», «Проблеми досудового розслідування», «Методика і тактика захисту особи у кримінальному процесі».

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є одним з перших комплексних монографічних досліджень здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування.

Основні наукові здобутки дослідження, які розкривають його наукову новизну та особистий внесок автора у вивчення проблеми, включають сукупність розроблених положень, висновків та практичних рекомендацій:

- вперше: дано авторське визначення спеціалізованого процесуального керівництва під яким варто розуміти процесуальний механізм, що має на меті забезпечення законності у реалізації всіх аспектів кримінальних процесуальних відносин, які виникають під час досудового розслідування стосовно певних категорій кримінальних проваджень та здійснюється уповноваженими на те суб'єктами; сформульовано положення, що характеризують зміст і напрямок методики процесуального керівництва, що здійснюється шляхом інтеграції ресурсів і можливостей, наданих повноваженнями процесуального керівника та завданнями процесуального керівництва з метою отримання інформації про відповідні рішення прокурорів після того, як з'явиться можливість здійснювати правосуддя на територіях, де це раніше було неможливо через бойові дії або

окупацію запропоновано запровадити реєстр рішень, ухвалених прокурором у порядку ст. 615 КПК України.

- удосконалено: наукову позицію щодо періодизації еволюції законодавчого закріплення функції представництва прокуратурою інтересів у суді, а саме, на основі проведеного правового аналізу виділено два основні періоди: період юридичного становлення цієї функції, коли вона була фактично закріплена на рівні Конституції України та відображена у спеціальному законодавстві (1996 – 2001 рр.), і період її розвитку, що триває і сьогодні, в період пошуку оптимальної моделі її реалізації; наукову думку щодо класифікації міжнародних стандартів нагляду прокурора за дотриманням законності у кримінальному провадженні: 1) міжнародні нормативно-правові акти загального правового характеру, що закріплюють основи міжнародних стандартів захисту прав; 2) спеціалізовані міжнародні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють стандарти діяльності прокуратури; доктринальну тезу щодо трансформації ЄРДР у сучасну систему електронного провадження; правову природу повноважень прокурора на досудовому провадженні та співвідношення між прокурорським наглядом і процесуальним керівництвом;

- дістали подальший розвиток: положення щодо завдань спеціалізованого процесуального керівництва, які відповідно до чинного законодавства можна сформулювати як загальні, так і окремі для кожного напрямку вказаного процесуального керівництва; наукові погляди щодо розмежування понять «обвинувачення», «нагляд» і «процесуальне керівництво» у прокурорській діяльності; доктринальні положення щодо виокремлення поширених недоліків процесуального керівництва прокурором у досудовому розслідуванні.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація О.П. Шовкопляса написана українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні та правові засади інституту процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням» автором досліджено генезу інституту процесуального керівництва у ретроспективному історико-правовому аспекті, здійснено науково-теоретичне осмислення становлення та розвитку відповідного інституту в системі кримінального процесуального права України. Проаналізовано підходи до розуміння сутності процесуального керівництва, розкрито його зміст, ознаки та місце у структурі кримінального провадження. Значну увагу приділено питанням прокурорського нагляду під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням, визначено співвідношення понять «нагляд», «обвинувачення» та «процесуальне керівництво», а також окреслено дискусійні аспекти їх правового тлумачення.

У другому розділі дисертації «Функціональний механізм реалізації повноважень прокурора при здійсненні керівництва досудовим розслідуванням» автором здійснено комплексний аналіз процесуального статусу прокурора та системи його повноважень у механізмі здійснення процесуального керівництва. Розкрито зміст функцій прокурора, обґрунтовано їх співвідношення з процесуальними повноваженнями та запропоновано авторське бачення методики здійснення процесуального керівництва у кримінальному провадженні. Окрему увагу приділено особливостям реалізації процесуального керівництва в умовах воєнного стану, визначено специфіку діяльності прокурора в умовах трансформації кримінального процесу та виникнення нових викликів для правоохоронної системи України.

У третьому розділі дисертації «Концептуальні напрями оптимізації інституту процесуального керівництва прокурором у досудовому розслідуванні» автором проаналізовано механізми оскарження рішень, дій чи

бездіяльності прокурора під час здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Досліджено питання відповідності національного інституту процесуального керівництва міжнародним стандартам прокурорської діяльності, здійснено порівняльно-правовий аналіз міжнародних підходів та практик. За результатами проведеного дослідження запропоновано концептуальну модель удосконалення інституту процесуального керівництва прокурором в Україні, сформульовано пропозиції щодо внесення змін до кримінального процесуального законодавства та визначено перспективні напрями подальшого розвитку відповідного правового інституту.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація О. П. Шовкопляса відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення механізму здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Шовкопляса О.П. на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування» може бути рекомендовано для використання у науково-дослідній роботі для подальших наукових досліджень проблем здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування; законотворчій діяльності під час підготовки змін до чинного законодавства України з питань здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування; практичній діяльності як рекомендації під час практичної діяльності; освітньому процесі для проведення різних форм занять зі здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Кримінальне процесуальне право», «Проблеми досудового розслідування», «Методика і тактика захисту особи у кримінальному процесі».

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію О. П. Шовкопляса,

необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Автором запропоновано визначення поняття «спеціалізованого процесуального керівництва». Разом із тим у роботі недостатньо чітко окреслено критерії відмежування такого виду керівництва від загальної моделі процесуального керівництва, що потребує більш детального теоретичного обґрунтування.

2. Під час аналізу історико-правового аспекту розвитку інституту процесуального керівництва автор зосереджує увагу переважно на законодавчих змінах. Водночас більш глибокого висвітлення потребує вплив судової практики та доктринальних концепцій на формування сучасної моделі процесуального керівництва.

3. У дисертації досліджуються міжнародні стандарти діяльності прокуратури, однак порівняльно-правовий аналіз окремих моделей функціонування прокуратури зарубіжних держав міг би бути ширшим, що дозволило б посилити аргументацію окремих авторських висновків.

4. Дисертантом запропоновано внесення змін до кримінального процесуального законодавства, однак окремі законодавчі пропозиції могли б супроводжуватися більш детальним прогнозом можливих наслідків їх практичного впровадження.

Наведені зауваження не мають принципового характеру, не знижують загальної позитивної оцінки роботи та можуть бути предметом наукової дискусії.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О.П. Шовкопляса є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Шовкопляса Олександра Петровича на тему «Здійснення процесуального керівництва прокурором під час досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за

спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор Шовкопляса Олександра Петровича на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, професор**

Ігор ГРИЦЮК